

**THE UNITED REPUBLIC OF TANZANIA
NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
CERTIFICATE OF SECONDARY EDUCATION EXAMINATION**

021

KISWAHILI

(Kwa Watahiniwa Wasiokuwa Shuleni tu)

Muda: Saa 3:00

Ijumaa, 20 Novemba 2015 mchana

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali yote katika sehemu A, B na D, swali **moja (1)** kutoka sehemu C na maswali **matatu (3)** kutoka sehemu E. Swali la **15** ni lazima.
3. Zingatia maagizo ya **kila sehemu** na ya **kila swali**.
4. Simu za mkononi **haziruhusiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (Alama 10)

UFAHAMU

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata.

Suala la kuwapenda na kuwajali watoto ni muhimu sana kaitika jamii. Leo hii suala la kuwaonesha watoto mapenzi limekuwa na jambo la ziada kwa watu na familia nyingi. Kuna mambo mengine mengi maishani mwetu ambayo watu wengi huyaona kuwa muhimu zaidi badala ya watoto.

Kuna vitendo vingi vya ukatili ambavyo watoto hutendewa. Hivi majuzi kumekuwa na visa vya watoto wengi wachanga kutupwa majalalani. Viumbe hawa walipokatiziwa uhai, maiti zao zilitupwa kama takataka na hiyo ni miili ambayo ilipatikana jalalani. Lakini wengi wanajiuliza kuna maelfu mangapi ya miili mingine kama hiyo inayotupwa? Hili lilikuwa tone dogo la bahari ya dhambi ambazo sote tunaogelea ndani. Ni vema kila mtu kwa nafasi yake katika jamii, kuwaokoa watoto wetu, ili tusije tukawalilia baadaye.

Mambo kama haya ni mazao ya mimiea yetu ambayo tuliipanda sisi ambao hutachelewi kujiita watu walio huru, walio na maendeleo na wa kisasa. Tumekuwa watu wa kupuuzia mambo ya kimapokeo ya kuzingatia utu na kuficha aibu. Aghalabu tumejitia usasa kwa kutazama filamu na video zisizokuwa na maadili, kusikiliza muziki wenye maneno yasiyokuwa na maadili. Tunapooni watoto wetu wakitembea nusu uchi, hatushughuliki hata kidogo kuwakanya na matokeo yake ni hapo tulipofikia sasa. Kama ni kosa, sisi sote tumehusika kwa njia moja au nyingine. Ni vizuri tuelewe kuwa sisi ni watunzaji na walezi wa ndugu zetu kwa kila njia.

Tutawaokoa watoto kwa kukataa mambo yote yanayowanyanyasa. Lazima tuwaoneshe watoto mapenzi. Mapenzi si chakula, mavazi na makazi tu. Mapenzi si kuwaachia vijana uhuru watende wapendavyo. Mapenzi sio kuwanunulia vitu vya bei ghali au kuacha kuwakamea wanapokosa mwelekeo. Mapenzi kwa watoto ni kuwaheshimu na kuwatendea kama binadamu yeyote. Lazima mzazi akumbuke kwamba mtoto hujifunza kutoka kwake. Mtoto atamtendea mzazi jinsi alivyotendwa. Aidha, jinsi mzazi anavyomtendea mtoto wake ndivyo atakavyowatendea watoto wake na wale wote ambao atapata kuhusiana nao kwa njia moja au nyingine.

Wazazi ni lazima wawaokoe watoto wao katika viwango vyote vya ukuaji, kusiwe na mwanya baina ya mzazi na mtoto. Watoto waweze kuwaambia wazazi yote yanayowahangaisha mioyoni mwao, na hali hii itawapa wazazi fursa ya kuwasaidia. Mtoto anapokosa wazazi wawe tayari kumwonesha kosa lake na kumwadhibu kwa mapenzi.

Mtoto mwingine yeyote akipotoka wazazi wawe tayari kumkosoa na kuwaarifu wazazi wake. Tuache ubinafsi wetu, tukumbuke kuwa mwana wa mwenzio ni wako pia. Ni jambo la busara kuhaikikisha kwamba kama wazazi, tuzingatie haki zote za watoto.

Maswali

- (a) Pendekeza kichwa kinachofaa kwa habari hii kisichozidi maneno manne.
 - (b) Fafanua chanzo cha mienendo isiyofaa kwa vijana kama kilivyoielezwa na mwandishi.
 - (c) Kwa nini mwandishi anasema sisi sote tumehusika na mienendo mibaya ya watoto wetu?
 - (d) Mwandishi anatoa msimamo gani kwa wazazi kuhusu suala la mapenzi katika malezi ya watoto wetu.
 - (e) “Mtoto wa mwenzetu akipotoka, pia tuwe tayari kumkosoa.” Unafikiri kwa mazingira ya sasa inawezekana? Toa maoni yako.
2. Fupisha habari uliyosoma kwa maneno mia moja (100).

SEHEMU B (Alama 25)

SARUFI NA UTUMIZI WA LUGHA

Jibu maswali **yote** katika sehemu hii.

3. Sentensi zifuatazo zina makosa. Onesha kosa kisha andika upya sentensi hizo kwa usahihi.
- (a) Nimekwenda kwa Kondo na nimemkuta hayupo.
 - (b) Dhumuni la Ali ni kuishi mjini.
 - (c) Tunachukua nafasi hii kuwakaribisha hapa nyumbani.
 - (d) Mahusiano mazuri hujenga undugu.
 - (e) Ni muhimu tukaelewa taratibu za lugha yetu.
4. Kuna njia nyingi za kuunda maneno katika lugha ya Kiswahili. Eleza njia zilizotumika kuunda maneno yafuatayo:
- (a) Msikwao
 - (b) Jografia
 - (c) Chemshabongo
 - (d) Mchezaji
 - (e) Kisimbuzi.
5. Tumia maneno yaliyowekwa kwenye paradesi kuunganisha sentensi zifuatazo:
(kwa; licha ya; pasi na; pamoja na; kwa sababu)
- (a) Kijana huyu anaingia chumbani. Kijana anaingia bila hodi.
 - (b) Juma hakusalimia wazee. Juma hakuwaona wazee.
 - (c) Rashidi ni mrefu. Mimi ninamshinda kwa mbio.
 - (d) Wewe ni mwanafunzi lakini lazima ulipe nauli.
 - (e) Mchezaji amerusha mpira. Mchezaji amefuata utaratibu.
6. (a) Eleza kwa kifupi dhana ya utumizi wa lugha.
(b) Taja mambo matatu ya kuzingatia wakati wa kuteua lugha ya kutumia, kisha toa mifano miwili kwa kila moja.

7. Fafanua maana ya neno “**bichi**” kama lilivyotumika katika tungo zifuatazo kwa kuzingatia muktadha husika:
- (a) Niteee shuka la kijani **kibichi**.
 - (b) Hili embe bado ni **bichi**.
 - (c) Msichana huyu ni **mbichi** kabisa.
 - (d) Chakula hiki ni **kibichi**.
 - (e) Koti lake ni **bichi**.

SEHEMU C (Alama 10)

UANDISHI

Jibu swali **moja (1)** kutoka sehemu hii.

8. Andika insha isiyopungua maneno mia mbili hamsini (250) na isiyozidi maneno mia tatu (300) kuhusu “Madhara ya Operesheni Kimbunga.”
9. Andika mambo ya kuzingatia katika kuandika kumbukumbu za mkutano wa mara ya pili.

SEHEMU D (Alama 10)

MAENDELEO YA KISWAHILI

Jibu swali la **kumi (10)**

10. Kwa kutumia hoja nne, eleza jinsi misafara ya biashara ilivyofanikisha kuenea kwa Kiswahili nchini Tanzania kabla ya uhuru.

SEHEMU E (Alama 45)

FASIHI KWA UJUMLA

Jibu maswali **matatu (3)** kutoka katika sehemu hii. Swali la **15** ni la lazima.

ORODHA YA VITABU

USHAIRI

Wasakatonge	-	M.S. Khatibu (DUP)
Malenga Wapya	-	TAKILUKI (DUP)
Mashairi ya Chekacheka	-	T.A. Mvungi (EP & D.LTD)

RIWAYA

Takadini	-	Ben J. Hanson (MBS)
Watoto wa Maman'tilie	-	E. Mbogo (H.P)
Joka la Mdimu	-	A.J. Safari (H.P.)

TAMTHILIYA

Orodha	-	Steve Reynolds (MA)
Ngoswe Penzi Kitovu cha Uzembe	-	E. Semzaba (ESC)
Kilio Chetu	-	Medical Aid Founda

11. Tanzu za Fasihi simulizi huhuisha pia michezo ya watoto. Eleza faida tatu na hasara tatu za michezo ya watoto katika jamii.
12. “Mfumo wa unyonyaji katika jamii hupingwa na washairi.” Thibitisha ukweli wa kauli hii kwa kutumia hoja tatu kutoka katika kila diwani kati ya diwani mbili ulizosoma.
13. “Uongozi mbaya husababisha maendeleo ya jamii kurudi nyuma.” Thibitisha kauli hiyo kwa kutoa hoja tatu kutoka katika kila kitabu kati ya vitabu viwikli vya riwaya vilivyoorodheshwa.
14. “Waandishi wa tamthiliya wamefanikiwa kwa kiwango kikubwa katika kipengele cha muundo.” Fafanua kauli hii kwa kutumia vipengele vitatu vya muundo kwa kila kitabu kutoka katika tamthiliya mbili miongoni mwa zilizoorodheshwa.
15. Andika ngonjera isiyoziidi beti sita kuhusu “Wakazi waishio Mabondeni”.